

O TOBOŽNJOJ NUŽNOJ SUPROTSTAVLJENOSTI ZNANOSTI I RELIGIJE

Mirko Jakić, Split

Na europskim prostorima zapadne civilizacije još od srednjeg vijeka nije neobično susresti se s mišljenjem po kojem su religijske objave i znanstvene teorije nužno u suprotstavljajućem nesuglasju. Najčešće navodeni povijesni dokaz za ovu tvrdnju jest obnova heliocentrična planetarna sustava krajem XV. stoljeća. Povijesno i sociologijski, iz presude tadašnje inkvizicije, izvodi se slijedeća logika "dokaza".¹

U III. stoljeću prije Krista, Aristarh, uzevši Sunce u središte planetarnog sustava, sukladnom jednostavnošću, uspješno objašnjava naizgled zamršena gibanja nebeskih tijela.²

Međutim, u II. stoljeću prije Krista, Hiparh, potaknut poglavito tadašnjim filozofijskim obrazloženjima, dokazuje suprotno. Filozofijski dokazi tadašnjeg vremena, bez obzira što su u potpunosti bili naivni i pogrešni (npr. Aristotel je dokazivao nemogućnost gibanja Zemlje jer bismo tada osjećali vjetar iz suprotnog pravca, a ako bismo skočili uvis, ne bismo mogli pasti na isto mjesto), pokazali su se odlučujućim pri prihvaćanju i učvršćenju geocentričnoga planetarnog sustava. Budući da je ovaj sustav bio u apsolutnom suglasju sa Sv. pismom, bio je prihvatljiv i cjelokupni aristotelovsko/ptolomejski prirodno-filozofski objašnjavajući sustav.³

No pod pritiskom novoutvrđenih astronomskih činjenica, inačnim matematičkim proračunima, načelom jednostavnosti, došlo je do ponovnoga uvođenja heliocentričnog planetarnog sustava.⁴

Zemlja od tada definitivno u znanstvenom smislu prestaje biti središtem univerzuma. Drugačije je međutim s duhovno-religijskim

¹ Na ovom mjestu ne ulazimo posebice u sociologijske razloge niti u analizu povijesnih okolnosti. Posebice ne u promjene stajališta Crkve kao institucije.

² Treba napomenuti da Aristarhovim postupcima vladaju i pojetički razlozi jednostavnosti, skladnosti i sukladnosti. Djelomice, isti razlozi su prevladali pri ponovnom uvođenju heliocentričnog planetarnog sustava u XV. stoljeću. Pojam "pojetički" treba ovdje razumijevati preko pojetike-sustava umjetničkih načela. Sam pojam "umjetnički" preko pojma "ars" koji uključuje i stvaralaštvo čiji je rezultat sustav znanja pod direktivnošću *uma*. Stoga načela jednostavnosti, sukladnosti i skladnosti nisu samo estetičke, ali jesu pojetičke kategorije. Tako se pojetičko (umjetničko) načelo jednostavnosti pokazalo djelatnim pri ponovnom uvođenju heliocentričnoga sustava u XV. stoljeću.

³ U Starom zavjetu ima više mjesta gdje je to nedvojbeno potvrđeno. Npr. Prop 1,4-5 "Jedan naraštaj odlazi, drugi dolazi, a Zemlja uvijek ostaje. Sunce izlazi, Sunce zalazi i onda hiti svojem mjestu odakle izlazi."

⁴ Na ovo su odlučujuće utjecali dobro poznati znanstveni događaji: Buridanovo uvođenje pojma impetusa u fiziku, uvođenje pojma beskonačnosti u pojavnu kozmologiju od strane Nikole Kuzanskoga, Calcagninijevo razmišljanje o Zemlji kao mjestu nesavršenosti, i napokon dobro poznati kopernikanski obrat.

“univerzumom“. Naime, njeno svojstvo “središnjeg mjesta“ prelazi u isključivo teološki doseg u odnosu na neizrecivu mnoštvenost beživotnih nebeskih tijela.

Kao sociologijska činjenica, ostaje i trag u mnijenjima ljudi (često pothranjivan od strane različitih ideologija) o nužnoj i tragičnoj neprevladivosti nesuglasja između ovih dviju duhovnih djelatnosti. Ideologije zatim izvode i tobožnje “nužne“ posljedice ovakvoga stanja. Tako je razvijena teza o religiji osuđenoj na stalan i sve veći uzmak pred sve većom objašnjavajućom snagom suvremenih znanstvenih teorija u navodno općesvjetskom procesu ateizacije društva.

Budući da su dvije suvremene znanstvene postavke izrazito na ovom tragu, naime suvremena prirodnofilozofijska teza fizikalizma i suvremeni sintetički evolucionizam, na ovom mjestu pokušat ću dovesti u sumnju tobožnju sveobjašnjavajuću moć ovih teza. Dakako, samo u naznaci, kritizirajući zbog ograničenosti prostora neke postavke njihove teorijske jezgre. No, ove naznake i pitanja, mislim, mogu biti poticajna za buduće analize.

Razlog “izbora“ leži u činjenici prema kojoj je fizikalizam u svojoj sažimljivoj inačici (redukcionizam) najrevnosniji izraz namjere za sveobjašnjavajućom ulogom znanosti, a nedarvinistički evolucionizam, tobože, neporecivo dokazana znanstvena istina u najvećoj mogućoj mjeri suprostavljena religijskom tumačenju podrijetla čovjeka.

JESU LI MODERNE FIZIKALNE TEORIJE DOISTA SVEOBJAŠNJAVAJUĆE?

Teorijsku jezgru suvremene fizikalističke prirodnoznanstvene hipoteze možemo ukratko opisati na slijedeći način.

Općenito, po fizikalizmu, univerzum je sastavljen isključivo od entiteta materijalne naravi. Svojstva ovih entiteta predstavljaju isključivi razlog cjelokupnosti pojavne fenomenalnosti. Odnosno, mogućnosti strukturalnog i funkcionalnog organiziranja temeljnih materijalnih entiteta uzrok su cjelokupnosti pojavnosti. Budući da se bilo koji pojavni oblik nužno ponaša po zakonima fizike, zato moderna fizika ima ulogu sveobjašnjavajuće znanosti. Stoga, suvremena fizika mora postati temelj ujedinjenja znanosti sažimanjem na jedinstvenu fizikalnu teoriju.⁵

Fizikalizam je, kao i svaku drugu prirodnofilozofijsku tezu, moguće dovesti u sumnju tamo gdje su dijelovi teze samo uvjetno pokriveni očekivanjima i usporednicama, odnosno, predviđanjima temeljenim na povijesti znanosti i analogijama iz različitih područja znanosti.

⁵ Fizikalizam predstavlja izrazito materijalističku filozofiju prirode. Dijeli se na redukcionistički fizikalizam vrsta (*type physicalism*) i na neredukcionistički fizikalizam razina (*token physicalism*). Na ovom mjestu kritiziram fizikalizam vrsta kao jaču i strožu inačicu.

Jedno od takvih mjesta je mogućnost fizikalističkoga objašnjenja svijesti. Budući da ni pobliže nije nedvojbeno jasno kako bi bilo moguće pronaći razumijevajući fizikalistički (neurofiziološki) uzrok nepreglednom bogatstvu ljudskih svjesnih stanja u smislu otkrića posebnih biokemijskih procesa koji bi uzrokovali psihička svjesna stanja, fizikalizam pribjegava posrednom dokazivanju. Dodatan razlog utjecanju analogijama čini težak zahtjev po kojem je za prihvaćanje fizikalističke postavke u jakoj (redukcionističkoj) inačici nužno nepregledno bogatstvo razlika u mnoštvenosti ljudskih svjesnih stanja (racionalna stanja, mašta, emocije, intuicija, nadahnuće, itd.) svesti na nekoliko temeljnih zakona fizike. Odlučujuća usporednica kojoj se utječe fizikalizam jest primjer uspješnog ujedinjenja dijelova fizike početkom stoljeća uz predviđanje istovrsna procesa u budućem razvoju psihologije. Budući da suvremena psihologija danas pokriva veoma različita područja od psihologije ličnosti, socijalne psihologije do ergonomije i psiholingvistike teško je govoriti o ujedinjenju (metodološkijskom svođenju na jednu ili veoma maleni broj teorija) dijelova psihologije. Fizikalistička usporednica oslanja se na istovrsnost okolnosti iz prošlosti fizike. Uspješnost predviđanja dokazuje se uvjerljivim primjerima. Npr. uspješnost postuliranja nepoznatih entiteta ili procesa snagom ustanovljene zakonite pravilnosti. Kao istaknuti primjeri najčešće su navođeni kemijski elementi i postuliranje čestice neutrina. Zakonomjernost načela očuvanja energije i harmoničnosti preoblićavanja materije pokazala su se pouzdanim.⁶

Ukoliko dakle imamo okolnosti kao što su danas trenutačno u psihologiji, nužno je postupiti po navedenoj usporednici. Usporednicu treba dovesti na razinu načela po kojem ni jedan pojedinačno trenutačno neobjašnjivi fenomen/činjenica psihičke naravi nikako ne može imati ulogu odlučujućega pobijača pri procjeni vladajuće psihologijske teorije. Takvu ulogu može imati tek skupina činjenica istovrsne naravi, a u tom slučaju nužno dolazi do promjene paradigme i zamjene za teoriju veće objašnjavajuće moći. Stoga, ništa povijesno niti metodologijsko/logički ne stoji na putu tvrdnji o nužnom ujedinjenju svih dijelova psihologije i njenom mogućem svođenju na neurofiziologiju. Fenomen svijesti i svjesnih stanja, mada trenutačno nepodvrgljivi pod objašnjavajuću psihologijsku teoriju zasigurno će jednom to biti. Utoliko je preko neurofiziologije, u kojoj se kriju uzroci psihičkih stanja, utrt put prema sveobjašnjavajućem fizikalnom sažimanju.

Dakle, obesnaživati fizikalističku postavku znači ukazivati na neprimjerenost postavljene usporednice fizika - psihologija. U tom smislu dovoljno je upozoriti na činjenicu da ništa povijesno niti metodologijsko/logički ne stoji na putu tvrdnji po kojoj su fenomeni psihe u cjelokupnosti drugačije naravi od fizikalnih fenomena po

⁶ Pouzdanost je nedvojbeno izražena jer je u tablici kemijskih elemenata bilo moguće opisati sva svojstva elemenata koji još nije bio stvarno otkriven i to po načelu harmoničnosti preoblićavanja materije. Također, bilo je moguće najprije postulirati česticu neutrina, pa je kasnije i otkriveno po pouzdanju u načelo očuvanja energije.

svojim svojstvima. Fenomenalna svojstva činjenica objekta istraživanja psihologije pokazuju bezizuzetnu nereducibilnost na svoje neurofiziološkijske uzroke.⁷ Tako, npr. mi danas u cijelosti znamo kakav je i koji neurofiziološkijski sustav uzročnikom psihičkoga stanja boli. Međutim, ma koliko bismo cjelokupan sustav i uzroke objašnjavali nekome tko nikada nije doživio bol, on nikada ne bi na temelju isključivo takve informacije mogao doista upoznati fenomen bola. Istovrsno je s fenomenom boje. Ukoliko je netko slijep, npr. na zelenu boju, nikakva objašnjavajuća informacija iz područja znanosti ne može mu dočarati fenomen zelene boje.⁸

Stoga, teško da stoji analogija između fizike i psihologije u smislu redukcionističkoga svodenja psihičke posljedice na neurofiziološkijski uzrok i to za primjere kod kojih je ovaj uzrok izvjesno utvrđen. Teško stoga da bi prirodoznanstvena fizikalistička teza uspijevala u smislu tobože sveobjašnjavajućeg znanja koje će vremenom zamijeniti bilo kakvo drugo znanje. Zbroj ukupnosti znanstvenoga znanja također ne daje bilo kakvu nedvojbenu rezultantu po kojoj bi se ovakvo nešto moglo očekivati.

To ne znači odricanje od visokoobjašnjavajuće moći suvremene fizike u usporedbi s drugim znanostima. No, izgleda teško da se ta moć proteže i na znanosti kao što je psihologija, a onda posljedično i na povijest ili sociologiju.⁹

Fizikalističko utjecanje pitanju po kojem bi bilo nevjerojatno da bi činjenica svijesti bila jedini fenomen u univerzumu o kojem fizika ne bi imala što reći, teško može služiti u smislu potkrijepe postavke o sveobjašnjavajućoj moći fizike, jer po protuprimjerima uvijek možemo zaključiti na nereducibilnu složenost realnosti. Ukratko: kada bi neurofiziologija uspješno otkrila sve moždane centre odgovorne za sve moguće psihičke fenomene; kada bi kemija uspjela otkriti sve procese koji sudjeluju u strukturalnom i funkcionalnom ustrojstvu tih mozgovnih centara; kada bi sve bilo objašnjivo fizikalnim zakonima, još uvijek bi postojala razlika između uzroka/proizvoditelja i fenomena/proizvoda. Ništa nužno ne bi prisiljavalo na fizikalističku reduk-

⁷ Fenomenalna svojstva u psihologijskom smislu daleko su od kantovskoga poimanja jer Kantov *phainomenon* predstavlja prostorno-vremenski izraz *noumenona*, nedohvatljive osebičnosti. Kod *psiholoških* fenomena bit se i pojava u cjelokupnosti slažu.

⁸ Problem fenomenalnih svojstava teško da uspješno rješava fizikalistička neutralna analiza jer samo potcrtava razliku između uzroka/proizvoditelja i posljedice/proizvoda. Posebice stoga jer su ova dva događaja u odnosu kontingentnosti štujući značenje pojmova uzroka i posljedice kao dva nezavisna događaja.

⁹ Treba pažljivo napomenuti da determinizam fizike nije u suprotnosti sa slobodom (i logički povučenom odgovornošću) čovjeka kada se objašnjavajuća moć fizike redukcionistički ne želi protegnuti na čovjeka. Drugačije je međutim u fizikalističkom tumačenju jer makrosvijetom vladaju apsolutno deterministički fizikalni zakoni, a ne relacije neodređenosti kvantne fizike. Problem kako od nedeterminizma mikrokozmosa do determinizma neživoga makrokozmosa problem je fizike. Problem čovjekove odgovornosti (uz slobodu definiranu kao mogućnost izbora) problem je etike. Teško da ove dvije vrste (ne)određenosti treba pomiješati.

ciju. Naime, još uvijek je moguće (a po psihologiji i izgledno) da se fenomen/proizvod ponaša po drugim pravilnostima od (u veoma visokom stupnju determinirajućih) fizikalnih zakona. Nije li to na tragu dokaza o slobodi ljudskog djelovanja kao neponovljivosti u univerzumu?¹⁰

Utoliko ambicija o nepotrebnosti bilo čega osim znanosti koja proširuje ljudsku moć spoznaje do sveobuhvatnosti ostaje samo hipoteza koja nije ničim uvjerljivim odlučujuće potkrijepljena.

Ograničeni ljudski *ratio* teško može zamijeniti sve intuicije koje vode transcendentnosti i Apsolutu. Zanimljivo je da se determinističkom sažimanju upravo protivi narav ljudske slobode. Nismo li time na tragu religijske objave o ljudskoj odgovornosti?¹¹

OSTAVLJA LI SUVREMENA NEDARVINISTIČKA TEORIJA EVOLUCIJE PROSTORA ZA MOGUĆE OPOVRGAVANJE?

Općeprihvaćeno je mjerilo u znanosti po kojem je jedan od načina prepoznavanja moguće znanstvene postavke (hipoteza) mogućnost njena opovrgavanja.¹²

Utoliko znanstvenom postavkom ne mogu postati tvrdnje koje nije moguće opovrgavati činjenicama. Pod činjenicom, dakako, mislimo na one pojavne naravi (osjetilima "održane" fenomenalne danosti), ali i na činjenice metodologijsko/logičke prirode (suglasje s logičkim pravilima *ratio*). Utoliko, npr. u neprekoračivo znanstveno metodologijsko načelo ulazi neprimjerenost svih postavki koje se pri objašnjenju pomažu *ad hoc* tvrdnjama veoma malena dohvata objašnjenja.¹³

Ako je, dakle, nekoj teoriji moguće uputiti prigovor iz razreda preslabe moći objašnjenja, utoliko bacamo sumnju na doseg njene nadležnosti. Ukoliko teorija kao protuargument ne može navesti ništa činjenično niti teorijsko u svrhu osnaživanja svoje moći objašnjenja,

¹⁰ Sloboda čovjeka, sloboda je dakako i njegova ponašanja. Kako način ponašanja povlači niz čimbenika od povijesno-tradicijskih do kulturološko-socijalnih, gubi na uvjerljivosti fizikalistička tvrdnja o nevjerovatnosti da bi se uzrok/proizvodač mogao ponašati u skladu s jednim, a posljedica/proizvod u skladu s drugim pravilima. Upravo to je moguće po logičkom značenju pojmova uzroka i posljedice, dvaju međusobno nezavisnih događaja. Isto dakako nije i nužno.

¹¹ Ova objava ne govori o odgovornosti samo čovjeka preko odgovornosti prvoga savršenoga čovjeka Adama, nego je nedvojbeno vidljivo da isti uzus vrijedi i za Krista (Heb 5,8-9) "I premda je bio Sin, iskustveno nauči poslušnost od onoga što je pretrpio te postigavši savršenstvo postade svima koji mu se pokoravaju uzrok vječnoga spasenja." Sloboda kao mogućnost izbora pokazuje se temeljnim "problemom", kako znanosti tako i religije. Tražiti neprekoračivu suprostavljenost odista je pretjerivanje.

¹² Posebice to uvjerljivo pokazuju metodologijski falsifikacionisti. Npr. Karl Popper u svojem djelu "Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji" (*Open Society and Its Enemies*).

¹³ *Ad hoc* hipoteze uglavnom takve teorije dovedu do narušavanja logičke dosljednosti (konsistencije) korpusa same teorije.

utoliko ona prestaje biti nadležnom za područje činjenice koja joj je neobjašnjiva.

Ako, međutim, posegne za *ad hoc* tvrdnjama, onda gubi na uvjerljivosti u smislu znanstvene, činjenicama potkrijepljene teorije. Takve teorije, ukoliko govore o čovjeku, najčešće prelaze sa znanstvena na ideologijsko područje.¹⁴

Nezaobilazno je da sve inačice teorije evolucije, uključujući stariju darvinističku teoriju, kao i danas vladajuću sintetičku nedarvinističku evolucionističku paradigmu, za svoju nadležnost (kompetenciju) drže objašnjenje podrijetla čovjeka u smislu znanstvenog, činjenicama potvrđenog objašnjenja. Utoliko bi uvjerljiv prigovor iz razreda nedovoljne snage objašnjivosti ove teorije za pretpostavljenu nadležnost, pokazao pretjeranost ambicije sveobjašnjivosti u okviru tako pretpostavljene nadležnosti. Drugim riječima; može li doista sintetička teorija evolucije odgovoriti na sva pitanja o čovjeku i time potvrditi svoju nadležnost u smislu znanstvenoga objašnjenja njegova podrijetla?

Proširenje nadležnosti, u smislu izbjegavanja zamki u koju je upala prethodeća prejednostavna darvinistička teorija evolucije uspješno optuživana za simplifikacijski vulgarizam, postiže sintetički evolucionizam na slijedeći način: uključenjem područja duhovnosti (znanost, umjetnost, kultura, itd.) u kombinaciju sa znanstveno-filozofskom tezom naturalizma i sociologije.¹⁵

Da bi međutim uopće ostala teorijom evolucije zadržava po načelu konzervativnosti temeljne pojmove darvinizma: npr. neprekinutost tijeka razvoja životnih oblika jednih iz drugih, odabir preživljavanjem vrsta i pojedinaca najsposobnijih u prilagodbi okolišu, okoliš kao isključivi čimbenik odabira. Njenu sintetičku jezgru možemo naznačiti na slijedeći način.¹⁶ Dovevši gotovo cjelokupno ljudsko područje duhovnosti u svezu s temeljnim pojmovima teorije evolucije (što je nesumnjivo ogromno proširenje značenja u odnosu na prethodeće vulgarističko svodenje sve duhovnosti na artefakt) nedarvinistička inačica usvaja objašnjavajuću moć naturalizma, interakcionizma i antropogenosti ljudske spoznaje.¹⁷ Sintezu pronalazi u poimanju

¹⁴ Vidljivo je to na primjeru marksizma i tako usmjerene sociologije, ekonomije, politologije.

¹⁵ Znanstveni naturalizam predstavlja tezu po kojoj je moguća isključivo biološka rekonstrukcija spoznaje. Proširenje prema sveobuhvatnosti postiže uključivanjem područja sociologije i dakle svih ljudskih međusobnih relacija ili ostvarenja.

¹⁶ Suvremenu nedarvinističku teoriju evolucije nazivamo sintetičkom jer predstavlja sintezu znanstvenog naturalizma, sociologije i temeljnih pojmova evolucionizma.

¹⁷ Antropogenost i antropocentnost ljudske spoznaje poglavito je teorijsko spoznajni (epistemologijski) pojam u čije značenje kao odrednica ulazi tvrdnja o posebično ljudskom spoznajnom dohvaćanju pojavnosti, ali bez zaključka na opstojnost nespoznatljive objektivne stvarnosti (Ding an sich). Utoliko, npr. po ovom poimanju rezultate kvantne mehanike treba tumačiti kao našu objektivnu međuodnosnost s mikrosvijetom, koju nikako nije moguće odračunati od teorije. U odnosu na pimanje istine ovi pojmovi stoje u razini posebično ljudskoga dohvaćanja objektivnosti međuodnosnošću uma i pojavnosti. Granica između subjekta i objekta je neodređena.

čovjekovih spoznajnih moći kao rezultata prirodne evolucije koja ne poznaje ne/nadprirodna skoka. Stoga bi trebala posjedovati toliku objašnjavajuću moć da ne bi bio moguć bilo kakav teorijsko/činjenični prijelom koji ona ne bi mogla asimilirati. Kako moć spoznaje nije ništa drugo nego nova strategija opstanka, to je pružilo mogućnost jednoj morfolozijskoj i etolozijski nedovršenoj vrsti (*homo sapiens*) dovršenje kroz tehnologiju - umjetni svijet artefakata.¹⁸

No, ustrojstvo kognitivna sustava (čiji je proizvod ljudski um) definira dohvat međudjelovanja po kojem sustav može djelovati tako da to djelovanje bude u funkciji samoodržanja. Kao zatvorena "mreža" uobličena međudjelovanjem s okolišem, živčani sustav odražava odnose onoga dijela univerzuma koji pripada dohvatitu međudjelovanja definiranog organizmom. Sam organizam, određen kao način spoznaje, pojavljuje se kao jedinica međudjelovanja.

Stoga organska evolucija postaje promjena načina djelovanja između samoproduktivnih sustava i njihovih okoliša.

Temeljni pojam inačnosti (varijacije) i odabira sada je shvaćen u drugom svjetlu i tumačenju. Npr. genotip (vrsta, oblik života) više nije samo skupina gena nego usklađena kombinacija iz pula gena. Utoliko zahtjev za usklađenošću (integriranošću) može biti jednako važan kao i okolina. Međutim, čak ni združeno djelovanje genotipa i okoliša ne određuje u potpunosti tijek razvoja. Ostaje prostor čistoga slučaja.

Epigenetički sustav je kanaliziran u različitom stupnju - postoje u njemu procesi koji će se odviti unatoč okolišu, dok neki drugi ne ovise o okolini. Odnosno, životni oblici posjeduju nasljedna svojstva koja ne zavise od okoliša, dok neka druga zavise poglavito o njemu. Izbor je stvar čistoga slučaja, a znakovito je da i spoznaja ulazi u ovu shemu. Stoga se i ona, ma koliko bila odlučujuća pri definiciji čovjeka, može smatrati rezulatom slučajnosti - epifenomenom.

Budući da je ugrađena u narav živa sustava, spoznaja kao proizvod ljudskoga neuro-kognitivnog sustava mora biti u suglasju s općim svojstvima živih bića shvaćenih kao spoznajnih sustava. Prikaz svijeta (pojavnost), međutim, nije nikakvo vjerno preslikavanje, nego samo izraz u zatvorenoj mreži međudjelujućih neurona. Promjena u djelovanju jednoga, uvijek vodi k promjeni aktivnosti drugih.

Stoga, iz ovakve složenosti teško izdvajamo onaj dio koji bi se trebao isključivo odnositi na vanjske oblike od onoga dijela koji se moguće odnosi isključivo na unutarne oblike. Zasiurno je međutim, da iako je svako autopojetičko, samoproduktivno odnošenje zapravo dvostruki odnos zbog otvorenosti prema okolišu, ono taj okoliš na odabirni način mora internalizirati. Drugim riječima, ukoliko neki inteligentni sustav treba "prisvojiti", pounutarnjiti dio vanjskog svijeta, nužno ga po svom ustrojstvu mora i preobličiti. Stoga biologija spoz-

¹⁸ Nedovršenost čovjeka znači nespecijaliziranost u smislu velike snage, brzine ili drugih tjelesnih organa koji mogu poslužiti kao oružja. Stoga je tehnologija (artefakti) nadomjestak i čimbenik strategije preživljavanja.

naje poima čovjeka kao prirodno biće, čiji je način umskog dohvaćanja svijeta samo svojevrsna ljudska (antropogena) strategija preživljavanja.

Bjelodano, biologiji spoznaje itekako je moguće kao najopćenitiji okvir staviti sintetički neredukcionistički evolucionizam. To je moguće po: a) upućenosti na okoliš, b) odabiru preživljavanja najuspješnijeg fenotipa - usklađene kombinacije iz pula gena, c) poimanju ljudske umske refleksije kao strategije preživljavanja. Dovedimo zaključak o sintetičkoj jezgri suvremenog evolucionizma do nedvojbene jasnoće: a) izbjegavanje vulgarizacije proširenjem značenja pojma preživljavanja na pojam spoznaje, b) sinteza temeljnih pojmova evolucionizma i biologije spoznaje (sociologija), c) uspješnost održavanja autopojetičkog sustava (čovjeka) pomoću artefakata, tehničkih posljedica znanstvene spoznaje, d) umski, kognitivni sustav samo i isključivo u službi vremenski što dužeg izbjegavanja razarajuće posljedice drugoga zakona termodinamike, sveprisutne "težnje" posvemašnjem neredu. Iz ovakog kratkog prikaza jasno je da već dovođenje u sumnju sveobjašnjavajuće moći teorije evolucije (asimilacijska teorijska moć) ima za posljedicu nezaobilazno obaranje njene nadležnosti pri obuhvatnom razumijevanju i objašnjenju podrijetla čovjeka.

Dovoljno je postaviti "jednostavna", jasna i pogađajuća pitanja na koja sintetički evolucionizam, navodno spoznajno asimilacijski svemoćan, ne može odgovoriti.

Tako, npr. što bi to ljudskom biću kao biološkom organizmu za fizički opstanak vrste, ili preživljavanje u okolišu, trebala mogućnost takva suodnošenja njegove umske spoznaje, ili kognitivne strukture, i opstojećega univerzuma čiji je rezultat jezično znanstveno prikazivanje koje izražava činjenicu da se zrake svjetlosti kroz prostor univerzuma kreću geodezijski?¹⁹

Ukratko: što nam za preživljavanje u okolišu (planeta Zemlja) treba moć spoznaje o makro i mikro univerzumu? U kakvoj je to službi što dužega preživljavanja bilo pojedinca bilo čovječanstva? Naime, neporecivo je istinito da naša umska moć spoznaje daleko nadmašuje potrebe preživljavanja u okolišu. Štoviše, rezultati te spoznajne moći često se okreću protiv života i pojedinaca i čovječanstva i okoliša. Sintetički evolucionizam nema nikakva prihvatljiva odgovora i time dovodi u dvojbu samu jezgru svoje sveobjašnjivosti podrijetla čovjeka, a posljedično navlači sumnju u svoju nadležnost. Dakle, nema govora o znanosti koja bi bila sveobjašnjavajuća i o religiji koja je prisiljena na uzmak pred znanost. Upravo obratno, religijska objava ostaje netaknuta i to baš po samoograničenjima koja u spoznajnom smislu otkriva upravo znanost.

Jer, upravo rezultati iz područja znanosti govore protivno evolucionističkoj hipotezi. Znanost je dakle u stanju sama podvrći kritici

¹⁹ Geodezijsko gibanje (zakrivljeno) rezultat je Einsteionove opće teorije relativnosti, opisano Riemmanovom geometrijom, potkrijepljeno astronomskim promatranjima.

nepotkrijepljene tvrdnje iz vlastitog korpusa. Nadam se da tomu doprinosi i ovdje izveden *reductio ad absurdum* nad sintetičkim evolucionizmom.

Zaključak

Budući da je moguće pokazati da se nad znanstvenim postavkama pretjerana pretpostavljena dohvata (ovdje fizikalizam i sintetički evolucionizam) dâ izvesti uvjerljiva kritika sredstvima same znanosti, teško je održati tvrdnju o nužnoj suprostavljenosti znanosti i religije.

Naime, ukoliko rezultati raščlambe pokazuju da je znanost sposobna sama provjeravati i sumnjati u vlastite postavke, kritikom ispravljati pojedine činjenicama nepotkrijepljene tvrdnje koje ulaze u njen metafizički okvir, a religija u stanju odnositi se tolerantno prema naporima znanosti, onda odlučujućih razloga za pretjerano nesuglasje doista nema.

Ovdje iskazan rezultat usporedbe i raščlambe ukazuje nedvojbeno na nedirnutost religijske objave upravo po granici kritički usmjerene znanosti. Odnosno, tobožnju sveobjašnjivost fizike i teorije evolucije moguće je dovoditi u sumnju logičkom raščlambom i usporednicama s rezultatima psihologije i same fizike.

Štoviše, dobija se "neočekivani" rezultat: tobožnje nužno suprotstavljajuće nesuglasje poglavito je proizvod protureligijski raspoloženih ideologija, a ne znanosti ili religije.

ON ALLEGED NECESSARILY OPPOSITION BETWEEN SCIENCE AND RELIGION

Summary

In this article the author tries to analyse the ambition of the modern physicalism and nondarwinist evolutionary theory to explain the all aspects of human kind.

In the first part of this article, he analyses the core of type physicalism and founded the falliability in the physicalists ambition to reduce psychological phenomenological states on physics.

In the second part he founded the inability of the modern synthetic evolutionary theory to explain the certain scientific results.

The author concluded on incompetence of the evolutionary theory, and on possibility of nonideological agreement between science and religion.